

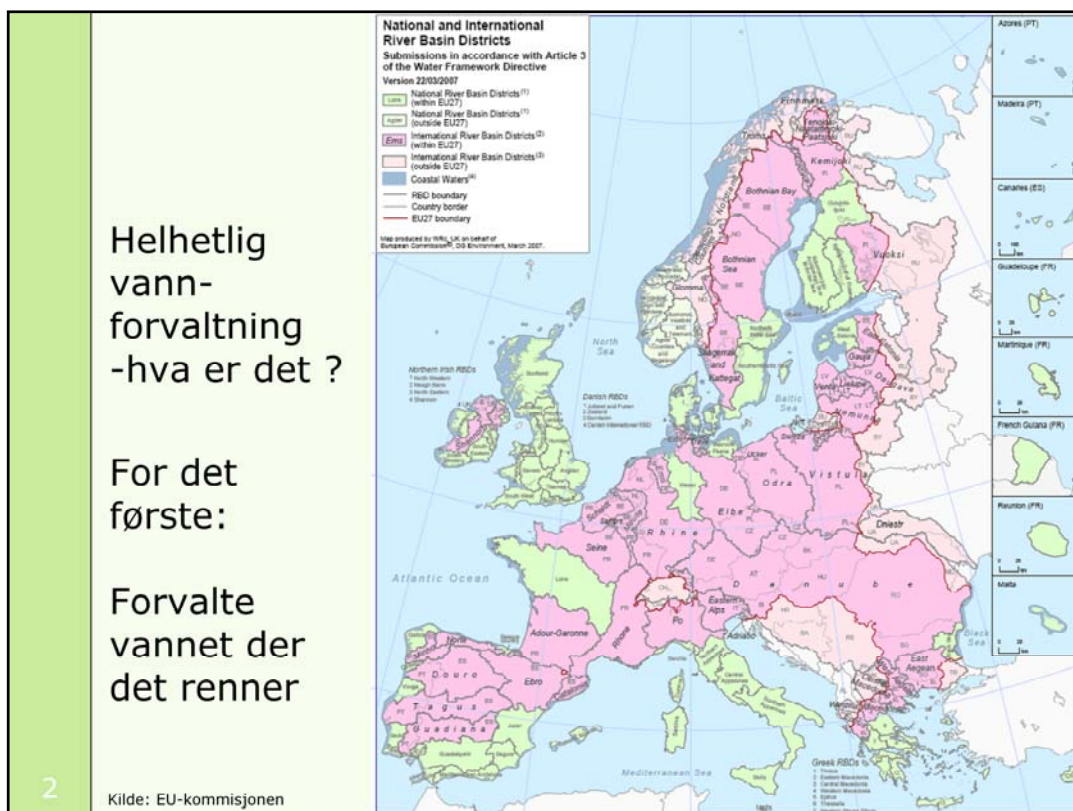

Takk for invitasjonen. Dette er en viktig konferanse.

Vi starter på en ny æra i vannforvaltningen med vanddirektiv og vannforskrift og med ny naturmangfoldlov som sikre vern og ikke minst bærekraftig bruk framover.

Forvaltningen skal hvile på god KUNNSKAP – og det er nettopp det denne konferansen handler om.

Det er imidlertid mange begreper som flyr gjennom lufta; helhetlig, økosystembasert, differensiert, kunnskapsbasert, men hva betyr disse begrepene ?

Helhetlig vannforvaltning.

For det første:

- Forvalte vannet der det renner, fra fjell til fjord.
- Følge nedbørsfeltene.
- Samarbeide over administrative grenser.

Dette er jo egentlig veldig logisk. Her ser vi Europas nasjonale vannregioner (grønne) og de internasjonale (rosa).

Utfordringen er HVORDAN få til dette samarbeidet?

Og hvordan få til aktiv involvering av organisasjoner og folk flest ?

Helhetlig vannforvaltning. [Bildene er animerte].

For det andre; se alle truslene under ett

Tre hovedtyper av påvirkninger:

- forurensninger
- fysiske inngrep
- biologiske påvirkninger

Ikke lett å holde styr på alt dette samtidig. Vi trenger systemer som Vann-nett og integrerte modellverktøy. Vi skal dessuten prøve å se på SUMVIRKNINGER. Her har forskningen bare såvidt startet.

Vannforskriften fra 2006, legger opp til den samme helhetlige tilnærmingen som i den nye naturmangfoldloven, som regjeringen la fram rett før påske.

For fremmede arter legger den nye naturmangfoldloven opp til heldekkende regler som ser naturmangfoldloven i sammenheng med andre lover.

Ny naturmangfoldlov

4

Kilde: Miljøverndepartementet

Naturmangfoldlovens hovedgrep

Toppen av kransekaka: strenge virkemidler, nemlig områdevern og prioriterte arter .

Mellomsjiktet: bærekraftig bruk, men med ekstra regler etter naturmangfoldloven, bl.a. fordi det dreier seg om særskilt natur (utvalgte naturtyper), eller særskilte trusler (fremmede organismer), eller en påvirkning som *kan bli* for omfattende hvis det ikke gis prinsipper (høsting og annet uttak).

Miljøkvalitetsmål kan gå på en kombinasjon av disse.

Grunnmuren: "hverdagsnatur". Omfatter formål, forvaltningsmål for naturtyper og arter, kunnskapskravet og miljørettslige prinsipper.

Kunnskap

Vitenskapelig kunnskap

Erfaringsbasert kunnskap

Vurderingsplikt når kunnskap viser at natur er truet

Foto: Samfoto og Statens naturoppsyn/ © Trym Ivar Bergsmo

5

Kunnskapskravet er også en del av lovens grunnmur:

Vitenskapelig kunnskap.

Erfaringsbasert kunnskap.

I tillegg innføres en vurderingsplikt når natur er truet.

Det kan både være der natur er truet av aktive tiltak eller der en f.eks. en naturtype netter er truet på grunn av ikke-bruk.

Økosystembasert ?

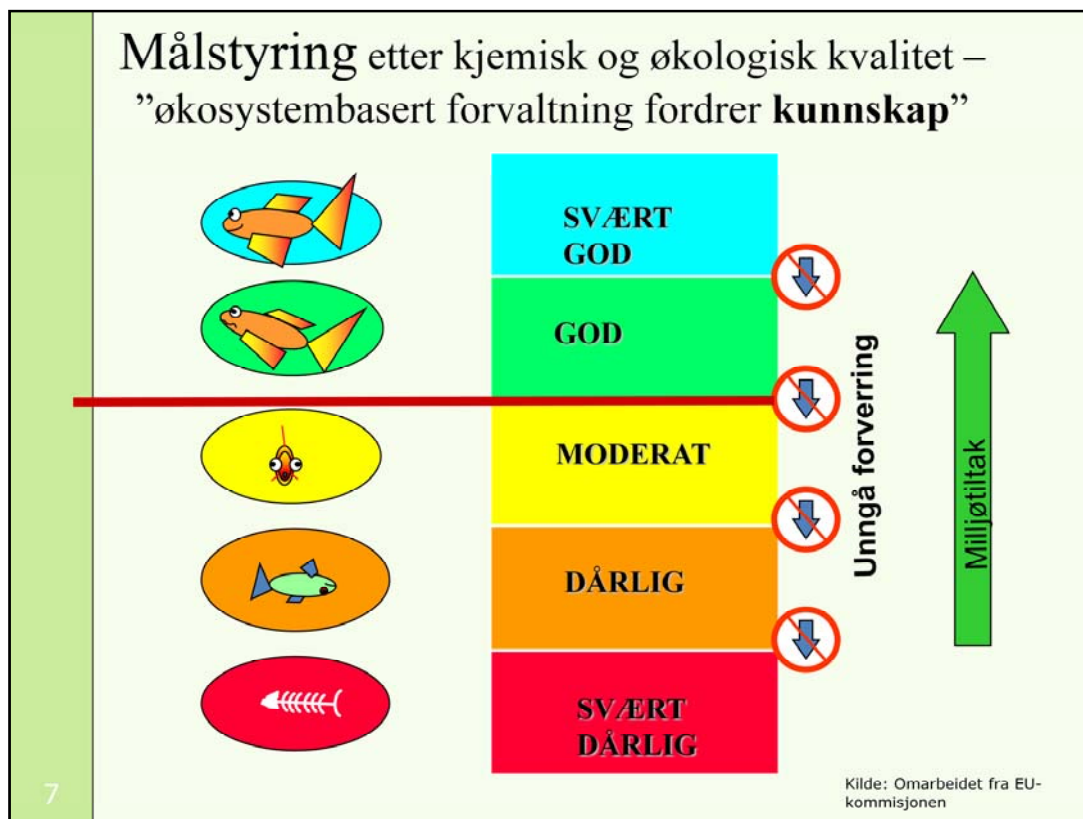
Økosystembasert vannforvaltning.

Klar dreining fra å sette miljømål knytta til UTSLIPP...

(for eksempel 70 % rensing av et utslipp og 90% rensing av et annet, uten tanke på hva vannforekomsten tåler)

...til det å sett miljømål ved hjelp av biologi UTE I VANNFOREKOMSTENE.

Dette er mye av de samme prinsippene som det vi tidligere omtalte som "resipientorientert forvaltning", men nå altså med mer vekt på biologien.

Hovedgrepet i økosystembasert vannforvaltning er de nye miljømålene. De er konkrete og etterprøvbare mål satt i hver enkelt vannforekomst. [Figuren er animert].

Vi mener det er riktig å orientere oss bort fra enkle reguleringer som gjelder likt overalt.

Vi bør heller se hvordan planter og dyr trives i den enkelte vannforekomsten.

Deretter må vi finne ut hva som må til i hvert enkelt tilfelle for å nå miljømålet.

Det er dette vi kaller økosystembasert forvaltning – noe som krever god kunnskap om vannforekomstene.

Til dette må det sies at det er meget ambisiøst å nå "nest best" miljøkvalitet som standard miljømål.

Mange steder går det greit, men for enkelte sårbare og hardt belasta vannforekomster vil dette være veldig krevende.

Vannsjø

vs Hornindalsvatn

Kilde: Morsa-prosjektet

Foto: Svein Magne Fredriksen

8

Vi har mange svært ulike vannforekomster i Norge. [Bildene er animerte].

Til venstre badeparken i Moss ved Vansjø's utløp som er sterkt overbelastet med næringsalter. Det har ført til oppblomstring av giftige blågrønnalger og badeforbud.

Til høyre Hornindalsvatn, Norges dypeste innsjø på 514 meter. Vannet er fra naturens side svært næringsfattig. Her kunne det vært greit med litt ekstra næringsalter for å få opp fiskeproduksjonen!

Vannforvaltning i Europa

EU er ikke helt i samme situasjon. Nesten alle vannforekomstene på kontinentet har vært så hardt belastet at det må settes inn tiltak omtrent overalt.

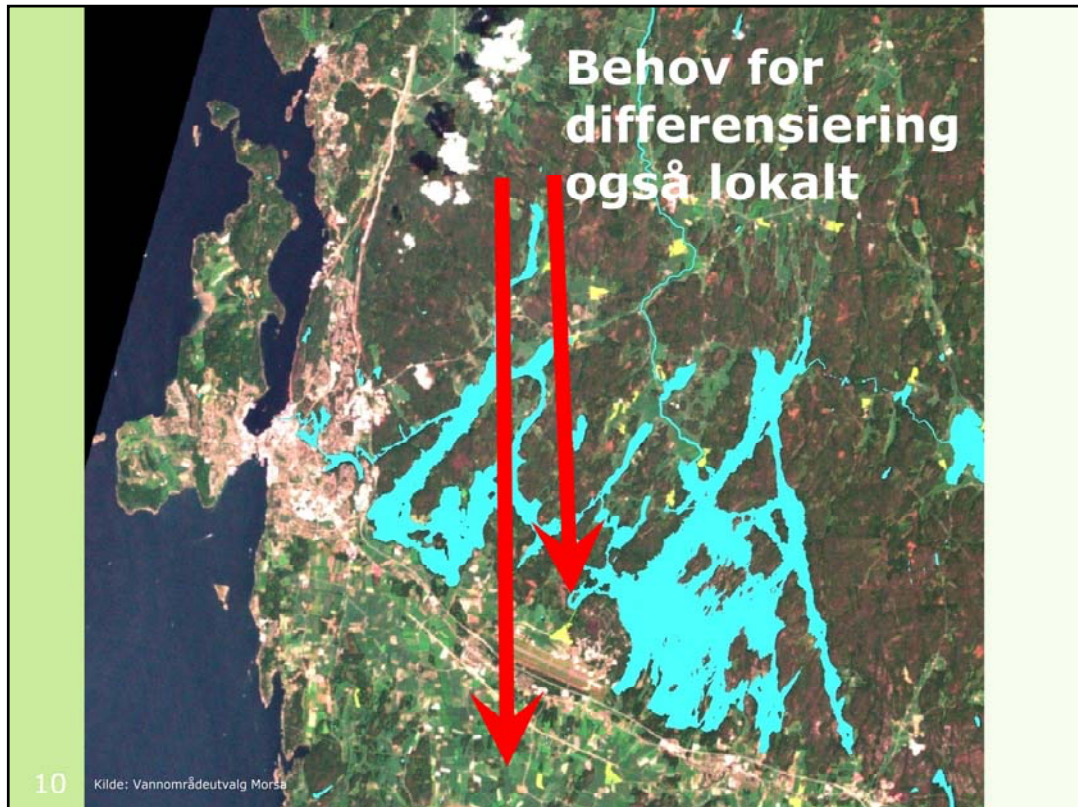
For å gjennomføre førstegenerasjonstiltak, har det vært greit med avløpsdirektiv og IPPC-direktiv på industri, Best available technology (BAT) og Best Available Technology Not Entailing Excessive Cost (BATNEC). Det holder imidlertid ikke lenger, i hvert fall ikke bare det.

Siden mange land fortsatt ligger etter (bl.a. Italia, Hellas, Portugal), vil ikke EU gi opp "end of pipe"-målene med det første.

Vi snakker derfor om to strategier en stund framover (combined approach). Men også EU dreier nok mer over til økologiske mål satt i vannforekomsten.

Det betyr forskjellig vilkår for to bedrifter, to bønder, eller to kraftutbygginger, og dette kan jo faktisk føre til konkurransevridning.

Med dette sier EU, i hvert fall indirekte, at et godt vannmiljø er viktigere enn å unngå konkurransevridning (det siste har jo vært et nærmest urokkelig prinsipp i EU).

Det vil være behov for differensiert forvaltning, også lokalt. [Animerte piler].

Bonden på innsiden av nedbørsfeltet (kortest rød pil) må finne seg i at rammevilkårene er forskjellig for han enn for nabogården, som har jorder som drenerer ut mot Ytre Oslofjord (lengst rød pil).

Ytre Oslofjord tåler tross alt mer belastning og har bedre miljøtilstand enn Vansjø.

Videre er sentrale brukerinteresser som drikkevannsforsyning viktig for Vansjø og Morsavassdraget .

Vi må få på plass gode systemer for rettferdig betaling av miljøtiltakene.

Systemer som gjør at den "uheldige" bonden innenfor nedbørsfeltet fortsatt kan få et greit utkomme av å dyrke på en måte som Vansjø tåler.

Bilde viser Hobøl-elva som renner til Vansjø.

En utfordring her er erosjon fra jorder sådd med høstkorn.

Resultatet er en "grå" elv med jordpartikler og fosfor.

Det har vært innført vellykkede tiltak med mindre pløying om høsten, men vi må også ha mindre gjødsling.

FOSFOR-nivåene må ned! Prøveprosjektet med redusert gjødsling til Vestre Vansjø er derfor særdeles interessante.

Kunnskapsbehov: Nye miljøtiltak og virkemidler må på plass.

Her er det store utfordringer, både teknisk-naturvitenskapelig og samfunnsfaglig.

Økosystembasert forvaltning krever:

1. God kunnskap om tilstanden i vannforekomstene.

Hadde vi hatt bedre overvåking, hadde vi spart kanskje fem år på å finne ut hvor ille det egentlig var med tareskogen på Sørlandskysten.

2. Gode kunnskaper om sammenhengene mellom påvirkninger og miljøeffekt.

*Hadde vi skjønt mer om disse årsaks-
virkningsforholdene, hadde vi spart ytterligere fem år på
å finne fram til målretta tiltak.*

*Fortsatt har vi ikke kommet ordentlig i gang med
tiltakene.*

Utvalgte naturtyper og kvalitetsnormer for naturmangfold

13

Bildet viser en gårdsdam som et eksempel på en mulig utvalgt naturtype.

De kommende regler om utvalgte naturtyper og kvalitetsnormer for naturmangfold vil kunne bidra til å konkretisere hva som er viktig å ta vare på og sikre av natur, også i forhold til vann.

Vannprising – mer enn vann- og avløpsavgift

14

Foto: Marianne Gjorv

Miljøavgifter knytta til vann bør ikke bare gjelde land med vannknapphet. Det kan også være aktuelt i Norge. Da tenker jeg ikke på den vanlige vann- og kloakkavgiften, som går til å dekke kommunens direkte kostnader. En ordentlig miljøavgift bør gjenspeile den miljølempen det er å ta bort vann - eller å påvirke vannmiljøet negativt.

Avgift på bruk av vann og utslippavgifter begynner å bli vanlig på kontinentet. Norge har liten tradisjon for dette, og det er slett ikke sikkert at det er like aktuelt overalt i landet, men noen steder, kan det opplagt bli aktuelt.

Kunnskapsbehovet vil da gå på å finne fram til gode modeller for slik evt. vannprising? En mer fornuftig bruk av vann (og da tenker jeg også utslipp), vil dessuten virke forebyggende, slik at vi hele tida slipper å løpe etter for å iverksette reparerende miljøtiltak.

Portugal har akkurat innført en ny vannskatt. Den skal inkludere kostnader også hvis vannets status reduseres, inkludert miljø- og ressurskostnader. Avgiften legges på alle vannbrukere. Den skal blant annet finansiere arbeidet med vannforvaltning, herunder ny innsats som følger av vanddirektivet.

Hvorfor godt vannmiljø ?

Helse og trivsel

Rekreasjon

Naturmangfold

15

La oss stoppe opp litt å spørre oss; hvorfor er vi så opptatt av godt vannmiljø ?

Jeg tror dette ligger grunnfestet i oss. Formålsparagrafen til naturmangfoldloven gjenspeiler også dette med "helse og trivsel".

Opplevelsen av å spille på lag med naturen, det å oppleve rent vann gir oss ro og balanse og grunnlag for velvære.

Ved å ikke ødelegge vannmiljøet, kan vi bruke vannet for eksempel som drikkevann eller badevann.

Rekreasjon i eller i nærheten av vann viser seg å score høyt. Det er en grunn til at alle som sogner til dette området vi nå er i skal gå tur rundt Sognsvann, ikke bare rett ut i skauen.

Sist men ikke minst; rent vann som grunnlag for naturmangfold (hovedformålet for naturmangfoldloven).

Nøkkelarten laks er et eksempel på det. Vi vet det er mye fokus på laksen, men har laksen det bra, så har mye av det andre naturmangfoldet det også bra.

Vill-laksen

1/3 av verdens bestander av atlantisk laks i Norge

Ca 1/3 av Norges 446 bestander er tapt/truet av utryddelse

Betydelige forskningsbehov:

- Bekjempelse av gyro og lakselus
- Gode avbøtende tiltak i utbygde vassdrag

Foto: Heidi Sørensen

16

I USA er laksen nesten utrydda. I Canada så redusert at det ikke tillates kommersiell fangst.

Norge har et spesielt ansvar, siden 1/3 av verdens gjenlevende bestander av atlantisk laks har tilhold i Norge. En tredel av våre norske bestander er dessuten allerede tapt eller truet av utryddelse. Fangsten er forøvrig redusert med 75% de siste 30 åra.

Naturmangfoldloven vil kunne peke ut prioriterte arter som krever en spesiell beskyttelse og der leveområdene til arten også beskyttes. Vi har allerede pekt ut spesielle laksevassdrag og laksefjorder.

Store forskningsbehov, selv om dette kanskje ikke er direkte koplet til oppfølgingen av rammedirektives og forskrift:

Gyro - gode metoder , aluminium eller rotenon eller kanskje noe helt annet.

Lakselus – unngå multi-resistente lus, og unngå spredning til villfisk.

Vilkårsrevisjoner – at ras av avbøtende miljøtiltak for å utløse store miljøverdier i utbygde vassdrag – hvordan får til dette uten å tape for mye kraft ?

Nye føringer fra Stortinget om behov for ressurser ved overgang til ny vannforvaltning (Innst. S.nr. 131 2008-2009 til St. prp. 75).

Skisserer behov for

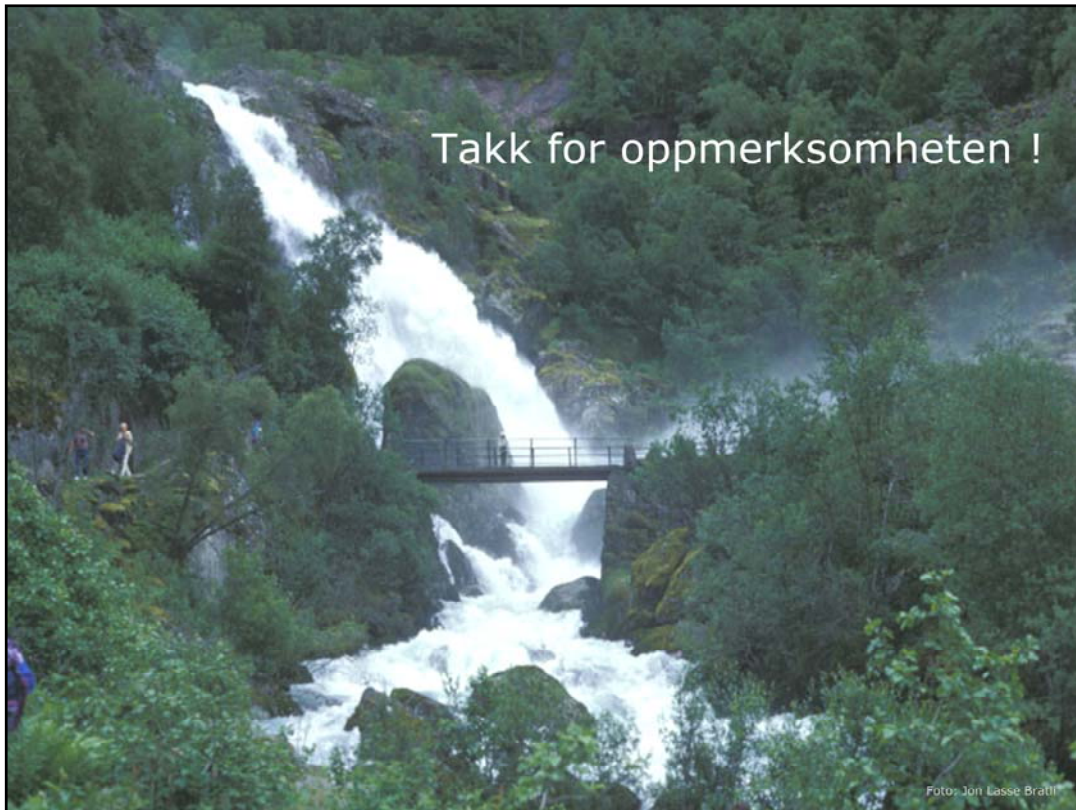
- mer overvåking (fordobling av dagens vannovervåking)

- styrket forvaltning og FoU, som også er fulgt opp i budsjettene (32 mill til oppfølging av vannforskriften i år som er en fordobling fra i fjor).

FoU-behovet som er skissert i St. prp'en dreier seg først og fremst om kortsiktige utredningsbehov.

Den langsiktig satsingen på forskning må komme gjennom forskningsrådet.

Er tiden kommet for et eget program på vann, der naturfaglige og samfunnsfaglige aspekter kan samles under en felles "paraply" ?

Kleivafossen ut fra Briksdalsbreen